

Byla C-21/22**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2022 m. sausio 7 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Okręgowy w Opolu (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2021 m. gruodžio 10 d.

Pareiškėja:

OP

Pagrindinės bylos dalykas

Pagrindinės bylos dalykas yra OP skundo dėl Lenkijos notaro padėjėjo atsisakymo atlikti notarinį veiksma, konkrečiai – Ukrainos pilietės vardu parengti notarinį testamentą, kuriame būtų nurodyta, kad visiems su paveldėjimu susijusiems klausimams taikytina Ukrainos teisė, ir pasirinkimo ir paveldėjimo pagal įstatymą, nustatyto Ukrainos teisėje, pakeitimo sąlyga, nagrinėjimas.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija suformulavo du klausimus. Pirmuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 650/2012 22 straipsnio taikymo asmenims sritis, pagal kurią palikėjui suteikiama teisė pasirinkti taikyti jo pilietybės valstybės teisę visiems su paveldėjimu susijusiems klausimams, apima ir asmenį, kuris yra trečiosios šalies pilietis. Antruoju klausimu siekiama išsiaiškinti – tuo atveju, kai tarp valstybės narės ir trečiosios šalies galioja dvišalė sutartis, kurioje teisės pasirinkimo klausimas neregamentuojamas, bet nurodoma taikytina teisė – tokios sutarties ir Reglamento Nr. 650/2012 tarpusavio santykį ir šių normų hierarchijos įtaką trečiosios šalies piliečio galimybei pasirinkti taikytiną teisę remiantis Reglamento Nr. 650/2012 22 straipsniu, siejama su 75 straipsniu.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar Reglamento Nr. 650/2012 22 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad asmuo, kuris nėra Europos Sąjungos pilietis, taip pat turi galimybę kaip visus su paveldėjimu susijusius klausimus reglamentuojančią teisę pasirinkti savo pilietybės valstybės teisę?
2. Ar Reglamento Nr. 650/2012 75 straipsnis, siejamas su 22 straipsniu, turi būti aiškinamas taip, kad tuo atveju, kai dvišalėje sutartyje tarp valstybės narės ir trečiosios šalies neregamentuojamas paveldėjimui taikytinos teisės pasirinkimas, bet nurodoma paveldėjimui taikytina teisė, tokios trečiosios šalies pilietis, gyvenantis valstybėje narėje, su kuria sudaryta dvišalė sutartis, gali pasirinkti taikytiną teisę?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

SESV 81 straipsnio 2 dalies c punktas

2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (toliau – reglamentas) 38 konstatuojamoji dalis, 22 ir 75 straipsniai

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (1993 m. gegužės 24 d. Lenkijos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse ir baudžiamosiose bylose) (Dz. U. 1994, Nr. 96, 465 pozicija) 36 ir 37 straipsniai

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (2011 m. vasario 4 d. Tarptautinės privatinės teisės įstatymas) (Dz. U. 2011, Nr. 80, 432 pozicija) 66a straipsnis

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (1991 m. vasario 14 d. Notariato įstatymas) (Dz. U. 1991, Nr. 22, 91 pozicija) 81, 81a, 82 ir 83 straipsniai

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (1964 m. lapkričio 17 d. Įstatymas – Civilinio proceso kodeksas) (Dz. U. 1964, Nr. 43, 296 pozicija) (toliau – KPC) 366 straipsnis

Glaustas faktinių aplinkybių ir pagrindinės bylos aprašymas

- 1 OP, turinti tik Ukrainos pilietybę ir gyvenanti Lenkijoje, kartu su vyru pagal sutuoktinių turto bendrosios nuosavybės teisinį režimą yra Lenkijoje esančio gyvenamojo būsto bendraturtė. Ji Lenkijoje kreipėsi į notarą su prašymu parengti notarinį testamentą, kuriame būtų pasirinkta Ukrainos teisė ir pakeista paveldėjimo pagal įstatymą remiantis šia teise tvarka.
- 2 2020 m. liepos 10 d. notaro padėjėjas atsisakė atlikti notarinį veiksma, susijusį su Ukrainos teisės pasirinkimu, nusprendęs, kad Ukrainos teisės pasirinkimas testamente prieštarautų Lenkijos teisei, tiksliau, Notariato įstatymo 81 straipsniui.
- 3 OP pateikė skundą notaro padėjėjui, o šis skundo nagrinėjimo stadijoje savikontrolės tvarka bandė pradėti atitinkamą prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą; vis dėlto 2021 m. rugsėjo 1 d. Nutartimi OKR, priimta byloje C-387/20, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas prejudicinį klausimą pripažino nepriimtiniu. Tada notaro padėjėjas skundą atmetė.
- 4 OP pateikė skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Ji prašė panaikinti visą atsisakymą ir pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 5 Motyvuodamas atsisakymą atlikti notarinį veiksma, notaro padėjėjas visų pirma atkreipė dėmesį į reglamento taikymo asmenims sritį. Šiomis aplinkybėmis notaro padėjėjas nurodė, jo manymu, jam privalomą, 2020 m. vasario 28 d. *Sąd Okręgowy w Opolu* (Opolės apygardos teismas) nutartį, kurioje nagrinėjant skundą byloje, kurios faktinės aplinkybės yra panašios, buvo nuspręsta, jog reglamento 22 straipsnis suteikia galimybę pasirinkti valstybės teisę, kuria reglamentuojami visi paveldėjimo klausimai, tik Europos Sąjungos valstybių narių piliečiams. To teismo teigimu, nuoroda, kad reglamentas netaikomas trečiųjų šalių piliečiams, pateikiama ir reglamento 38 konstatuojamosios dalies pirmame sakinyje, kuriame kalbama apie Sąjungos piliečių teisę pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę, ir SESV 81 straipsnio 2 dalies c punkte, kuris yra reglamento priėmimo teisinis pagrindas ir pagal kurį reglamentas yra priemonė, kurios tikslas – užtikrinti valstybėse narėse teisės ir jurisdikcijos kolizijai taikomų teisės normų suderinamumą.
- 6 Antra, notaras atkreipia dėmesį į valstybių narių su trečiosiomis šalimis sudarytų dvišalių sutarčių nuostatų viršenybę prieš reglamentą pagal reglamento 75 straipsnį. 1993 m. gegužės 24 d. Lenkijos ir Ukrainos sutartyje dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse ir baudžiamosiose bylose nenustatyta galimybės pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę. Lenkijos ir Ukrainos sutarties 37 straipsnyje paveldėjimui taikytina teisė reglamentuojama taip, kad skundą pateikusio asmens kilnojamojo turto paveldėjimui taikoma Ukrainos, kaip jo pilietybės valstybės, teisė (1 dalis), o nekilnojamojo turto paveldėjimui taikoma

valstybės, kuri yra sutarties šalis ir kurioje yra šis turtas, teisė (2 dalis). Todėl nėra galimybės taikyti paveldėjimo nedalumo.

- 7 Teismui pateiktame skunde OP teigia, kad buvo neteisingai aiškinami reglamento 22 ir 75 straipsniai.
- 8 Pareiškėja remiasi reglamento 22 straipsnio pirmo sakinio formuluote, pagal kurią „asmuo“ gali pasirinkti savo pilietybės valstybės teisę kaip paveldėjimui taikytiną teisę. Be to, ji atkreipia dėmesį į tai, kad reglamento 22 straipsnis yra įtrauktas į reglamento III skyrių, kuriame įtvirtintos bendros kolizinės normos. Remiantis Reglamento Nr. 650/2012 20 straipsniu, pagal šį reglamentą nustatyta teisė taikoma neatsižvelgiant į tai, ar ši teisė yra valstybės narės teisė. OKP laikosi nuomonės, kad tai taikoma ir teisei, pasirinktai pagal reglamento 22 straipsnį.
- 9 Dėl reglamento 75 straipsnio, kuriame nustatyta, jog reglamentas „nedaro poveikio“ sutarčių tarp valstybių narių ir trečiųjų šalių taikymui, OP mano, kad lygiagretus reglamento ir tokios sutarties galiojimas nereiškia, kad Lenkijos institucijos su Lenkija ir Ukraina susijusioje paveldėjimo byloje privalo taikyti iš tokios sutarties kylančias kolizines normas tuo atveju, kai taikytiną teisę nustato remdamosi objektyviais kriterijais. Kadangi Lenkijos ir Ukrainos sutarties 37 straipsnis nesusijęs su paveldėjimui taikytinos teisės pasirinkimo klausimu, jis negali būti viršesnis už reglamento 22 straipsnio normą, kurioje šis klausimas reglamentuojamas ir pagal kurią leidžiama pasirinkti teisę.
- 10 OP taip pat nurodo, jog atsisakymas sudaryti testamentą, į kurį būtų įtraukta Ukrainos teisės taikymo Lenkijoje pasirinkimo sąlyga, yra tuo labiau neteisingas dėl to, kad toks testamentas galėtų būti sudarytas bet kurioje kitoje valstybėje narėje (kuri nesudarė tokios sutarties su Ukraina) ir kad tai lemia paveldėjimo suskaidymą, prieštaraujantį paveldėjimui taikomos teisės vientisumo principui, kurio svarbą Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pabrėžė Sprendime *Kubicka*, C-218/16.
- 11 Atsakydamas į skundą, notaro padėjėjas laikėsi pozicijos, kad Lenkijos ir Ukrainos sutartimi sukuriamas atskiras paveldėjimo byloje taikytinos teisės nustatymo režimas, kuris kaip visuma yra viršesnis už režimą, išplaukiantį iš reglamento, įskaitant šio reglamento 22 straipsnį.
- 12 Vis dėlto notaro padėjėjas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad, be kita ko, doktrinoje pripažįstama šios sutarties viršenybė, sukelianti taikytinos teisės suskaidymą (vienokia taikoma kilnojamąjo, kitokia – nekilnojamąjo turto atžvilgiu), labai trukdo sudaryti testamentą daugeliui Ukrainos piliečių, gyvenančių Lenkijoje. Dėl šioje byloje nagrinėjamos teisinės problemos sisteminės svarbos notaro padėjėjas palaikė OP prašymą teikti prejudicinį klausimą Teisingumo Teismui.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 13 Dėl pirmojo klausimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visų pirma atkreipia dėmesį į tai, kad savo pastabose, pateiktose byloje OKR, C-387/20, Vengrijos ir Lenkijos vyriausybės ir Europos Komisija sutiko, kad reglamento 22 straipsnis suteikia galimybę ne Sąjungos piliečiui pasirinkti kaip visiems su paveldėjimu susijusiems klausimams taikytiną teisę trečiosios šalies, kurios pilietybę jis turi pasirinkimo arba mirties metu, teisę. Remdamasis KPC 366 straipsniu, teismas daro išvadą, kad minėtas 2020 m. vasario 28 d. *Sąd Okręgowy w Opolu* sprendimas, kuriame išaiškinta, kad reglamento 22 straipsnio taikymo asmenims sritis apsiriboja tik valstybių narių piliečiais, notaro padėjėjo laikomas neleidžiančiu atlikti prašomą notarinį veiksma, šiuo atveju nėra privalomas. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad būtina suderinti teismų poziciją ginčo klausimu, ir šiuo tikslu pateikė Europos Sąjungos Teisingumo Teismui pirmąjį klausimą.
- 14 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia nurodo Vengrijos ir Lenkijos vyriausybių ir Europos Komisijos pozicijas, išreikštas pastabose byloje OKR, C-387/20, iš kurių matyti skirtingas reglamento 75 straipsnio aiškinimas. Pagal Vengrijos vyriausybės poziciją šis reglamentas negali turėti įtakos tarptautinių konvencijų, kurių šalys yra viena ar kelios valstybės narės šio reglamento priėmimo metu ir kurios yra susijusios su šio reglamento nuostatomis, taikymui; tokiu atveju, jos nuomone, taikytina teisė turi būti nustatoma tik remiantis tos sutarties kolizinėmis normomis, o jei dvišalėje sutartyje „nutylima“ dėl teisės pasirinkimo, trečiosios šalies pilietis, gyvenantis valstybėje narėje, kuri yra tos sutarties šalis, neturi teisės pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės. Komisija taip pat nusprendė, kad tais atvejais, kai dvišalėje sutartyje, sudarytoje tarp valstybės narės ir trečiosios šalies, paveldėjimui taikytina teisė nustatoma remiantis objektyviais pagrindais, nesuteikiant šalims galimybės pasirinkti kitokios taikytinos teisės, trečiosios šalies, kuriai privaloma tokia sutartis, pilietis negali pasirinkti teisės. Kitokios pozicijos laikėsi Lenkijos vyriausybė – jos nuomone, tuo atveju, kai dvišalėje sutartyje, siejančioje valstybę narę su trečiąja šalimi, teisės pasirinkimas paveldėjimo byloje nereglamentuojamas, o tik nurodoma paveldėjimui taikytina teisė, tokios trečiosios šalies pilietis, gyvenantis valstybėje narėje, kuriai privaloma tokia dvišalė sutartis, gali pasirinkti šios trečiosios šalies teisę net jei pasirinktos šalies teisėje nenumatyta galimybės pasirinkti teisę paveldėjimo byloje.
- 15 Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Lenkijoje nėra vienodos pozicijos dėl reglamento 75 straipsnio aiškinimo. Jis atkreipia dėmesį į tai, kad pagal Lenkijos, kaip vienos iš pirmiau minėtos 1993 m. sutarties šalių, poziciją paveldėjimui taikytinos teisės pasirinkimo nenustatymas buvo šios sutarties šalių tikslas. Jeigu tai būtų galima laikyti autentišku nurodytą sutartį parengusio ir pasirašiusio subjekto pateiktu aiškinimu, dar reikia nustatyti, ar Ukrainos vyriausybė interpretuoja nurodytas 1993 m. sutarties nuostatas panašiai. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į tai, kad 2014 m. gegužės 29 d. buvo pasirašytas Europos Sąjungos ir

Europos atominės energijos bendrijos bei jų valstybių narių, iš vienos pusės, ir Ukrainos, iš kitos pusės, asociacijos susitarimas. Kaip matyti iš jo 24 straipsnio 1 dalies, Ukraina ir Europos Sąjunga įsipareigojo plėtoti teisinį bendradarbiavimą civilinėse bylose ir suderinti Ukrainos teisės aktus su Europos Sąjungos teisės aktais.

- 16 Remdamasis lenkų teisine literatūra šia tema, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad aiškindami 2011 m. vasario 4 d. Tarptautinės privatinės teisės įstatymo 66a straipsnį kai kurie autoriai reglamentui teikia pirmenybę prieš dvišales konvencijas, kurias Lenkija yra sudariusi su Baltarusija, Rusija ir Ukraina. Pagal dar kitą požiūrį reglamento ir konvencijų santykio klausimas yra išspręstas paties paveldėjimo reglamento 75 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje, pagal kurį šis reglamentas šiems klausimams netaikomas.
- 17 Savo ruožtu, kalbėdamas apie reglamento 75 straipsnio genezę, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad šios nuostatos pirminė formuluotė buvo glausta, aiški ir pagal ją kolizijos atveju pirmenybė buvo teikiama tarptautinėms sutartims, atsižvelgiant į reglamentą taikančių valstybių narių sudarytus susitarimus, už kuriuos reglamento turinys yra viršesnis; be to, teismas kartu nurodo tuometinį Europos bendrijos steigimo sutarties 307 straipsnį (kurio įstatymų leidėjas galiausiai atsisakė), pagal kurį būtina pašalinti galimą nesuderinamumą tarp Sutarties ir susitarimų su trečiosiomis šalimis nuostatų.
- 18 Analizuodamas argumentus dėl reglamento viršenybės, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iškelia dar keletą kitų klausimų: be kita ko, galimos ES gyventojų, kurie nėra ES valstybės narės piliečiai, diskriminacijos ir daugelio tarptautinių sutarčių kolizinių normų archajiškumo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į ankstesnę Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją, taip pat klausia, ar laisvė pasirinkti taikytiną teisę neturėtų būti laikoma būtinu teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose ramsčiu.
- 19 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas reiškia susirūpinimą dėl to, kad tuo atveju, jei bus atsisakyta reglamento viršenybės, kyla pavojus, kad dėl sudarytų dvišalių sutarčių įvairios reglamentą taikančios valstybės narės paveldėjimą iš to paties palikėjo koliziniu teisiniu požiūriu supras skirtingai. Lenkija yra saistoma dvišalių sutarčių, kuriose yra kolizinių normų paveldėjimo srityje ir nenumatyta galimybės pasirinkti teisę, su keturiomis trečiosiomis šalimis, kurių piliečių Lenkijoje gyvena santykinai daug: Ukraina, Baltarusija, Rusija ir Vietnamu (taip pat su buvusios Jugoslavijos šalimis, kurios nėra valstybės narės, Kuba, Libija, Šiaurės Korėja ir Mongolija). Savo ruožtu Vokietija yra saistoma tokio tipo sutarčių su Turkija, Iranu ir buvusios SSRS valstybėmis. Austrija yra saistoma sutarčių su buvusios Jugoslavijos šalimis, kurios nėra valstybės narės, Iranu ir Rusija. Todėl vienodas aptariamų teisės normų hierarchijos klausimo sprendimas atrodo svarbus daugelio valstybių narių teisinės sistemos ir bendros kolizinių normų sistemos, sukurtos jas suvienodinant,

požiūriu, taip pat būtina užtikrinti vienodą aiškinimą visoje geografinėje reglamento taikymo teritorijoje.

DARBINIS VERTINMAS